

УДК 338.24

ББК 65.9(4Укр)-98

Лисенко О.А.

**КОРЕЛЯЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ВЗАЄМОВПЛИВУ ПОКАЗНИКІВ
ФІЗИЧНОЇ ДОСТАТНОСТІ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДОСТУПНОСТІ
ОСНОВНИХ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ**

Національний університет харчових технологій

Міністерства освіти і науки України

Кафедра менеджменту

01601, м. Київ-33, вул. Володимирська, 68

тел.: 0955334372

e-mail: lenlysstar@mail.ru

Вступ. В сучасних умовах розвитку економіки дослідження питання продовольчої безпеки становиться найбільш актуальним, оскільки рівень продовольчого забезпечення населення повинний гарантувати соціально-політичну стабільність у суспільстві, виживання і розвиток нації, стійкий економічний розвиток. Стан продовольчої безпеки країни характеризується кількісними та якісними індикаторами стану, динаміки і перспектив фізичної та економічної доступності харчових продуктів для всіх соціальних і демографічних груп населення, рівня та структури їх споживання, якості та безпеки продовольства, стійкості та ступеню незалежності внутрішнього продовольчого ринку, рівня розвитку аграрного сектора та пов'язаних з ним галузей економіки, а також ефективності використання аграрного природно-ресурсного потенціалу [1, с. 72; 2, с. 89].

Дослідженню проблем економічної доступності та фізичної достатності продовольчої безпеки присвятили свої праці вітчизняні науковці Власов В., Гойчук О., Григоренко О., Крупін В., Лозинська Т., Мостенська Т., Немченко В., Саблук П., Хорунжий М., Федулова І., Шевченко О. та ін. Поглиблення світової кризи, що позначається на

погіршенні стану продовольчого забезпечення країни вимагає постійного моніторингу індикаторів продовольчої безпеки та виявлення тенденцій щодо її подальшого розвитку з метою формування заходів в рамках державної програми щодо її підтримки на відповідному рівні.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є визначення міри взаємозалежності індикаторів економічної доступності та фізичної достатності основних продуктів харчування в Україні на основі кореляційного аналізу.

Результати. Для дослідження взаємозв'язку індикаторів економічної доступності та фізичної достатності основних продуктів харчування були використані статистичні дані за 2007-2013 рр. за такими показниками як обсяги виробництва, ціни виробників, споживчі ціни, обсяги споживання основних продуктів харчування населенням, а також доходи населення і частка витрат домогосподарств на споживання у загальних витратах.

Досліджуючи взаємозв'язки між показниками фізичної достатності та обсягами споживання (табл. 1), встановлено, що практично за усіма видами продуктів харчування, крім хліба та хлібопродуктів, риба та рибопродуктів, цукор та цукромісткі продукти, спостерігається від'ємний за напрямком кореляційний зв'язок. Це свідчить про те, що зростання обсягів виробництва даних видів продукції призводить до зниження цін виробників та споживчих цін. Причому найсильніший за силою вплив спостерігався у зниженні зазначених показників по олії та іншим рослинним жирам (54% та 62% відповідно) та на зниженні цін виробників на овочі та баштанні (69%), хоча споживчі ціни на даний продукт харчування мають позитивну тенденцію до незначного зростання при зростанні обсягів виробництва (15%). Необхідно зазначити, що такий же за силою вплив, проте позитивний, здійснює зростання обсягів виробництва на ціни на хліб та хлібопродукти і цукор та цукромісткі продукти. Тобто зростання обсягів виробництва зазначених видів продукції харчування

призводить до зростання цін виробників та споживчих цін на 50-58%. Така ситуація свідчить про втручання держави у регулювання цін на зазначені види продукції харчування.

Таблиця 1

Кореляційний аналіз впливу змін обсягів виробництва основних продуктів харчування на зміни цін виробників, споживчих цін та споживання населення в Україні

Види продукції	Ціни виробників	Споживчі ціни	Споживання
М'ясо та м'ясні продукти	-0,26	-0,286	0,766
Хліб та хлібопродукти	0,56	0,55	0,38
Молоко та молочні продукти	-0,09	-0,379	0,61
Риба та рибопродукти	0,082	0,044	0,39
Яйця та яйцепродукти	-0,45	-0,4	-0,71
Цукор та цукромісткі продукти	0,58	0,49	-0,001
Олія та інші рослинні жири	-0,54	-0,62	0,36
Картопля	-0,26	0,15	0,64
Овочі і баштанні	-0,69	0,15	0,8
Фрукти, ягоди, горіхи і виноград	-0,16	0,07	0,9

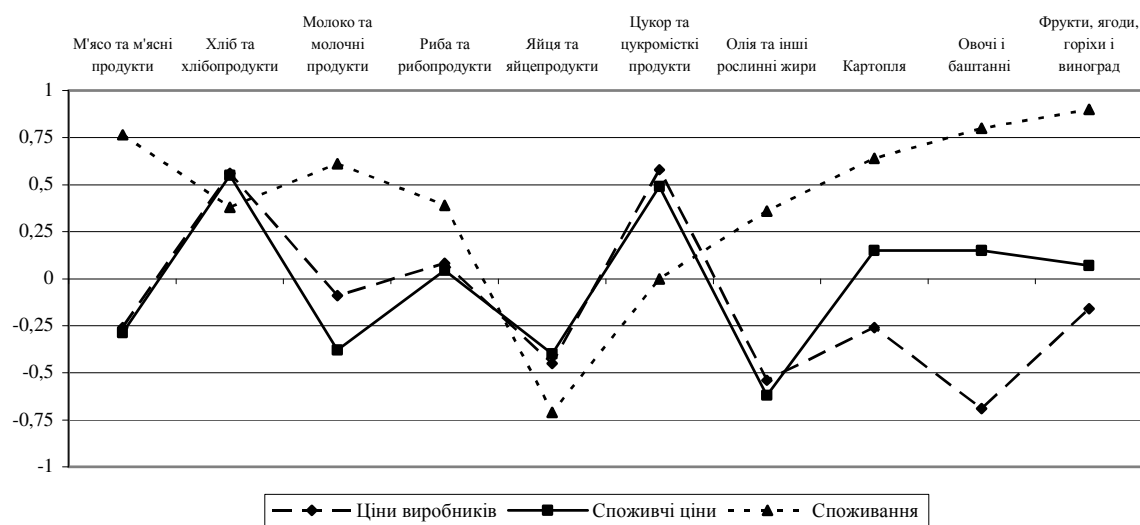
Джерело : розраховано автором на основі [3]

Стосовно такого виду продовольства як риба та рибопродукти, то враховуючи, що даний продукт харчування має високий рівень імпортозалежності (до 40%), зміни обсягів власного виробництва даного виду продукції практично не здійснюють вплив на зміни цін як виробників так і споживчих цін. Проте, зростання обсягів виробництва достатньо помірно впливає на зростання обсягів споживання (на 39%), що свідчить про переваги вітчизняного виробництва даного виду продукції на ринку українських споживачів.

Як показують дані табл. 1 найбільший за силою кореляційний зв'язок між обсягами виробництва та обсягами споживання спостерігається у таких видах продовольства як м'ясо та м'ясопродукти, овочі та баштанні і практично прямий зв'язок – у фруктах, ягодах, горіхах та винограді, що також підтверджують високі конкурентні переваги продукції вітчизняного виробництва на українському ринку.

Необхідно зазначити, що зростання обсягів виробництва яєць та яйцепродуктів помірно впливає на зниження цін, але ще сильніше впливає на зниження обсягів споживання даного виду продовольства населенням України (71%). Це свідчить про те, що не зважаючи на зростання обсягів та зниження цін, український споживач не поспішає збільшувати обсяги споживання зазначеного виду продукції.

Для виявлення загальної картини впливу обсягів виробництва на показники економічної доступності та фізичної достатності представимо їх графічно (рис. 1).

Рис. 1 Порівняльний аналіз коефіцієнтів кореляції між показниками фізичної достатності та обсягами виробництва основних видів продовольства в Україні

Як свідчать дані рис. 1, в основному, ціни виробників та споживчі ціни мають однотипний за силою кореляційний зв'язок за усіма видами продуктів харчування, окрім картоплі, овочів та баштанних і фруктів, ягід, горіхів та винограду. Для цих видів продовольства характерне збільшення коефіцієнту кореляції у додатному напрямку, що свідчить про конкурентні переваги у населення даних видів продукції вітчизняного виробництва, не зважаючи на слабкий вплив змін обсягів виробництва на зміни споживчих цін.

З метою виявлення стану економічної доступності основних продуктів харчування проаналізуємо взаємовплив змін доходів населення в середньому по Україні, включаючи в розрізі доходів першої найбіднішої і десятої найбагатшої децилей населення, змін частки витрат домогосподарств на споживання у загальних витратах та змін обсягів споживання основних видів продовольства (табл. 2).

Таблиця 2

Кореляційний аналіз взаємозв'язку між обсягами споживання та показниками економічної доступності основних продуктів харчування в Україні за 2007-2013 рр.

Види продукції	Доходи населення	у тому числі:		Частка витрат домогосподарств на споживання у загальних витратах
		першої децилі	десятої децилі	
М'ясо та м'ясні продукти	0,765	0,41	0,64	-0,056
Хліб та хлібопродукти	0,513	0,501	0,16	0,38
Молоко та молочні продукти	0,175	0,021	0,247	-0,84
Риба та рибопродукти	0,5	0,49	0,47	0,62
Яйця та яйцепродукти	0,417	0,026	0,795	-
Цукор та цукромісткі продукти	0,444	0,253	0,442	-0,878
Олія та інші рослинні жири	0,18	0,349	0,111	0,9
Картопля	0,36	0,25	0,099	0,017
Овочі і баштанні	-0,1	0,1	-0,33	0,39
Фрукти, ягоди, горіхи і виноград	0,306	-0,025	0,735	0,88

Джерело : розраховано автором на основі [3, 4]

Як свідчать дані табл. 2 практично за усіма видами продовольства спостерігається позитивний за напрямком кореляційний зв'язок між доходами населення та обсягами їх споживання. Найбільше зростають обсяги споживання основних продуктів харчування в залежності від зростання доходів населення на такі види продовольства: м'ясо та м'ясні продукти (на 76,5%), причому такий вид залежності є більш значним для десятої найбагатшої частини населення; хліб та хлібопродукти (на 51,3%), причому на відміну від попереднього виду продукту харчування, зростання відбувається в найбіднішій децилі населення; цукор та цукромісткі продукти (на 44,4%) за рахунок удвічі більшого зростання обсягів

споживання найбагатшою частиною населення (44,2%) проти зростання обсягів споживання найбіднішою частиною населення (25,3%); яйця та яйцепродукти (на 41,7%), збільшувати споживання яких суттєво переважають також найбагатші верства населення (на 79,5%) і практично не змінюють обсягів свого споживання найбідніша дециль домогосподарств.

За усіма іншими продуктами харчування спостерігається додатний слабкий за силою кореляційний зв'язок між індикаторами економічної доступності та обсягами споживання, не більше 0,36. Необхідно зауважити, що за таким видом продовольства як овочі та баштанні виявився хоча і слабкий, проте від'ємний кореляційний зв'язок між змінами доходів та змінами обсягів споживання за рахунок втричі більшого за силою від'ємного за напрямком кореляційного зв'язку між індикаторами економічної доступності та фізичної достатності в найбагатшій частині населення. Отже, не зважаючи на зростання доходів, в домогосподарствах даної верстви населення не збільшують обсяги споживання даного продукту харчування. На відміну від найбагатшої частини населення, найбідніша верства збільшує обсяги споживання овочів та баштанних, хоча і всього лише на 10%.

Збільшення обсягів споживання фруктів, ягід, горіхів та винограду залежить від зростання доходів населення на 30%, проте цей вплив відбувається лише за рахунок збільшення доходів найбагатшої частини населення (на 73,5%) і практично не впливає на зростання обсягів споживання в найбіднішій децилі домогосподарств, в якій обсяги споживання зі зростанням доходів навіть зменшуються (на -2,5%). Це свідчить про те, що даний вид продукції харчування є переважним в споживанні лише в домогосподарствах з найвищими доходами.

Загалом, можна сказати, що не зважаючи на позитивну картину впливу зростання доходів на зростання обсягів споживання,

домогосподарства збільшують частку витрат на споживання у загальних витратах, в першу чергу, на такі види продовольства як олія та інші рослинні жири (на 90%), фрукти, ягоди, горіхи та виноград (на 88%), риба та рибопродукти (на 62%), овочі та баштанні (на 39%), хліб та хлібопродукти (на 38%). Проте спостерігається зворотна картина у зменшенні частки витрат на споживання у загальних витратах при зростанні обсягів споживання цукру та цукромістких продуктів (-87,8%), молока та молочних продуктів (-84%), причому спостереження показали достатньо високий за силою вплив. Для таких видів продуктів харчування як яйця та яйцепродукти і картопля, зростання частки витрат домогосподарств на споживання у загальних витратах практично не впливають на зростання обсягів споживання.

Висновки. Проведені дослідження взаємозв'язку показників фізичної достатності та економічної доступності показали, що на зростання обсягів споживання деяких видів продовольства, в першу чергу, впливають зміни доходів населення. Так, для найбільш бідної верстви населення, за будь-яких умов, пріоритетним в харчуванні є хліб та хлібопродукти, олія та інші рослинні жири, риба та продукти з неї і картопля. Для інших видів продовольства вибір споживача залежить від цінового фактору, тобто при незначному зростанні цін виробників і споживчих цін відбувається зменшення споживання даних продуктів харчування. Також, кореляційний аналіз взаємозв'язку досліджуваних індикаторів дозволив виявити переваги вітчизняного виробництва харчової продукції, що підтверджується значною за силою залежністю між змінами обсягів виробництва та змінами споживання таких видів продукції як м'ясо та м'ясопродуктів, молоко та молочні продукти, картопля, овочі та баштанні, фрукти, ягоди, горіхи та виноград.

Бібліографічний список

1. Крупін В.Є. Аспекти формування продовольчої безпеки України /

В.С. Крупін, Я.Я. Пушак // Економічні інновації. – 2012. – №47. – С. 70-80.

2. Мостенська Т.Г. Фізична достатність харчових продуктів як чинник забезпечення продовольчої безпеки / Т.Г. Мостенська // Наукові праці НУХТ. – 2014. – Т. 20, № 5. – С. 87-97.

3. Державна служба статистики України : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : сайт www.ukrstat.gov.ua.

4. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2013 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) : стат. бюлетень / Відп. за вип. І.І. Осипова. – К. : Державна служба статистики України, 2014. – 379 с.